

VIKTORIANA

nytt och gammalt från Viktor Rydberg-sällskapet

2015:1 (mars)

Sällskapsnytt: vårens program

Foto: Rune Staaf

Lördagen 21 februari var det dags för årets första program. Cristine Sarrimo, litteraturvetare från Lund, höll ett uppskattat föredrag om svensk-orientaliska könsspel för sisådär 120 år sen, med utgångspunkt från sin bok [Heidenstams harem](#). – Nästa programpunkt blir årsmötet den 18 april, där Birthe Sjöberg kommer att tala om Rydbergs bild av medeltiden.

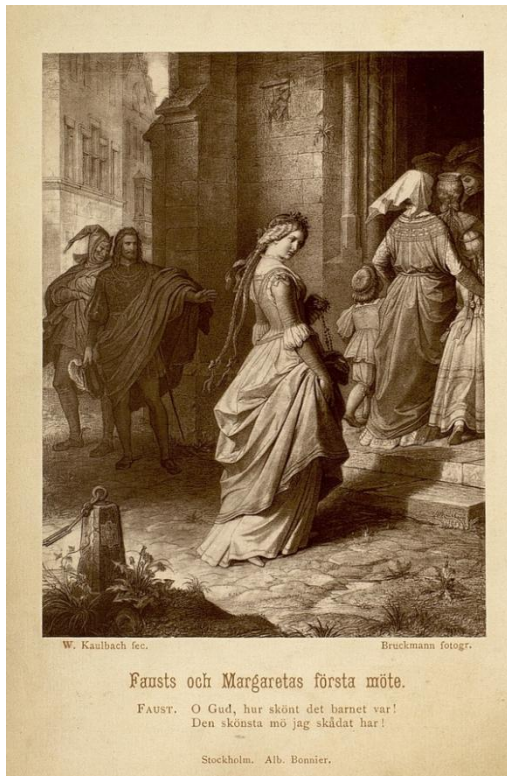
Sällskapsnytt: höstens program

Den 2-3 oktober kommer vi att tillsammans med Jönköpings stadsarkiv hålla ett tvådagarsseminarium om historiska romaner och andra sätt att använda historien; bland de planerade talarna märks Sigrid Combüchen. På Rydbergs födelsedag 18 december kommer skräcklitteraturforskaren Mattias Fyhr att tala om medeltiden som skräckromantisk litterär arena (vi har ju halvt om halvt ett medeltidstema i år, med anledning av 150-årsminnet av Rydbergsboken *Medeltidens magi*).

Litteraturbanken

har utökat sin samling med en [facsimilutgåva](#) av oktavupplagan av Rydbergs Faustöversättning, den som gavs ut av Bonniers 1878 sedan man mättat marknaden för den fyra gånger så dyra praktupplagan i folio. Eller som den fullständiga titeluppgiften lyder: *Faust. Sorgespel af Goethe. Öfversatt af*

Viktor Rydberg. Andra genomsedda upplagan tillökt med en redogörelse för skaldeverkets senare del. Med 3:ne bilder af Wilh. v. Kaulbach.

Billigare äventyr

I [Viktoriana 2013:2](#) rapporterade jag att publiceringstjänsten [Dejavu](#) givit ut en print-on-demand-utgåva av Rydbergs tidiga följetongsopus *Ett äventyr i finska skärgården* (1850). Man har nu följt upp med en e-boksupplaga, vars pris (10 kr) tycks mig klart mer marknadsmässigt än pappersversionens 101 kr.

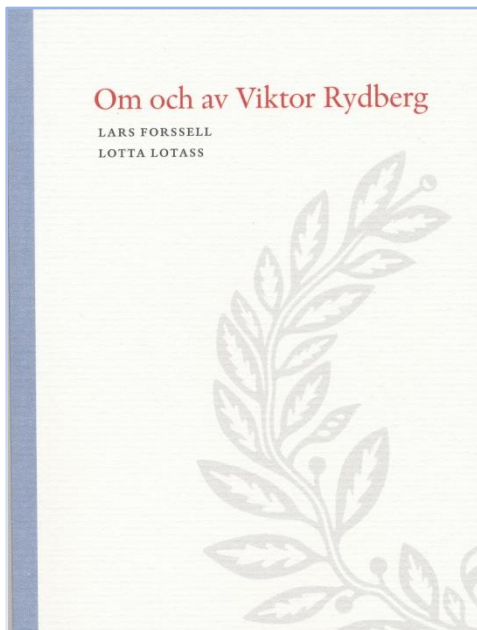

Så enkelt var det

I *Viktoriana* 2011:1 och 2013:2 funderade jag över relationen mellan det diskuterande sällskapet "Fritt ur hjärtat" i *Vapensmeden* (1891) och den diskussionsklubb med samma namn som bildades av några frisinna

teologistudenter i Uppsala i slutet av 1880-talet. Nu har f. d. biskopen i Strängnäs stift, Jonas Jonsson, rätt ut förhållandet mellan dikt och verklighet i sin biografi över en av klubbens grundare, *Jag är bara Nathan Söderblom, satt till er tjänst* (Verbum 2014). Klubben kom först, men sitt *namn* fick den inte förrän man läst romanen. – Boken är för övrigt rydbergsrelaterat intressant för den bild den ger av religiöst-idealistiska tankemiljöer kring förra sekelskiftet. Dess en aning hagiografiska Söderblomsbild kan, som Maria Schottenius påpekat i [DN](#), brytas av med Omi Söderbloms *I skuggan av Nathan* (Verbum 2014), om ärkebiskopens förlorade och förskjutne son Helge.

Så här ser den ut,

Svenska Akademiens smakfullt formgivna julgåva 2014 (varav sällskapet fått några överexemplar). Texten är dels hämtad från Lars Forssells minnesteckning från 1991, dels nyskriven av Lotta Lotass. Skriften har bara tryckts i liten upplaga och är inte till salu, men Lottas bidrag kommer också att dyka upp i nästa nummer av Veritas.

Osamlade skrifter (IV)

Gustaf Wilhelm Palm (1810-1890), svensk landskapsmålare i romantisk stil, med elva år i Italien (1841-1851) som främsta källan till sin motivkrets. Efter hemkomsten till Sverige blev han 1859 teckningslärare vid Konstakademien i Stockholm; 1880 pensionerades han med professors namn. "Bland yngre konstnärer kom Palm under öknamnet "Palma Vecchio" att ses som en ensam representant för en gången tids stilideal. Utan att bekymra sig om nyare rörelser inom konsten fortsatte Palm livet ut att måla fint utpenslade, ljusa och färgglada italienska ideallandskap ..." Allt enligt Wikipedia; för en fylligare bild kan man läsa Gustaf Lindgrens avhandling (1933).

Motiv från romerska campagnan. 27,5x41 cm. Slutpris 18.000 kr (Bukowskis)

Den 14 mars 1890 skulle Palm fylla 80 år, och Konstakademien beslöt uppvakta honom med en hyllningsadress. Den dekorativa delen av adressen anförtroddes Julius Kronberg, men för dikten till födelsedagsbarnet anlidade man sin hedersledamot Viktor Rydberg. Rydberg brukade ha svårt att leverera tillfällespoesi, men denna gången svek han inte:

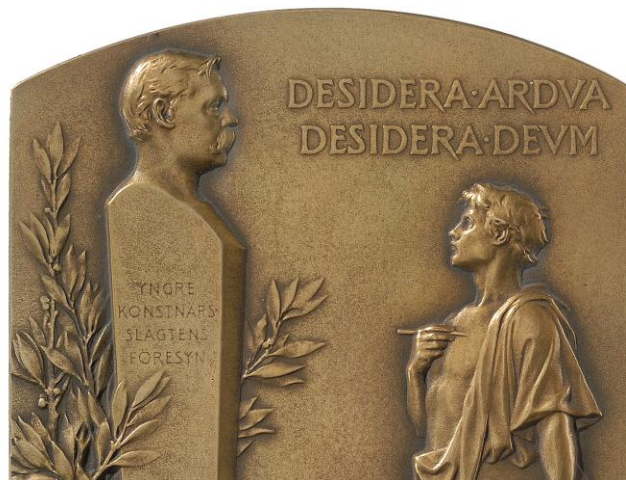
Till målaren Palm.

När det nya årets genius skridit
öfver tröskeln, där hans verkstad är,
dröjer där det års, som just förlidit,
för att hviska: Mästarn var mig kär.
Lofva, att du håller solskensdagen
I hans sinne lika skär och klar!
Skona i de vanda penseldragen
ännu kraften från hans ungdomsdar!
Värna kärleksrik hans frid och trefnad!
Teckna öfver denna pannas bryn
runor om en ädel konstnårslefnad,
yngre konstnårsläktens föresyn.

Hyllningsadressen producerades inte i någon större upplaga – ett original på pergament till Palm och ett antal kopior till de övriga akademiledamöterna. Fast dikten avtrycktes förstås omedelbart i pressen – bland annat i Stockholms Dagblad 15.3, Vårt Land 15.3 och Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 17.3. Dessutom ställdes adressen ut för allmänhetens beskådan på Nationalmuseum – lämpligt nog i Italienska målningssalen.

Palm var redan på högtidsdagen märkt av sjukdom, och den 20 september dog han. I Aftonbladets minnesruna samma dag citeras Rydbergs dikt. Och ännu tio år senare återkommer dess slutrad i Erik Lindbergs plakett över

Viktor Rydberg. "Yngre konstnärssläktens föresyn". Lika mycket som Palma Vecchio? Men om där finns ett stänk ironi, så är den nog inte avsedd, utan insmugen i efterhand av Historien.

Författarskapets ekonomi (I)

Juni 1890. Rydberg packar för att resa till västkusten. Föreläsningsserien på högskolan är slut, och det är nästan fyra månader till nästa. Årets enda riktiga chans att skriva. Visserligen skall han vara med och välja den första uppsättningen professorer till *Göteborgs* nya högskola, men det kommer förhoppningsvis inte att fylla hela tiden. Det som ligger först i pipelinen är manuskriptet till en bok byggd på hans föreläsningar om konstens väsen. Enligt kontraktet med Hugo Geber skall det vara klart till hösten. Geber tänker ge ut den i 3000 exemplar, och honoraret kommer att bli lika många kronor (nästan lika mycket som en halv professorlig årslön). Och sen är det Gustaf Meijers album. 1877 hade Meijer redigerat ett *Literärt Album* som gavs ut i prakturförande på Oscar Lamms förlag, något av ett svenskt mästerverk i poesi, och Rydberg hade toppat med "Prometeus och Ahasverus". Nu vill Lamm upprepa sin gamla succé – ett nytt album med landets främsta diktare, stort format och tjusigt band. Rydberg är förstas tillfrågad – men hur komma i stämning för poesi? Och hur åstadkomma något av tillräcklig dignitet? Ja, och så är det det där eländet med Pontus Dahlander. Han håller på att översätta en engelsk populärvetenskaplig bestseller, *Modern Science and Modern Thought* av Samuel Laing. Rydberg har i något av sina många svaga ögonblick lovat att skriva ett förord. Dahlander vill förstås ha en kort och kärnfull rekommendation av boken, men en sådan vill inte Rydberg ge. Första delen, om den moderna vetenskapens landvinningar, är väl OK, men den andra delen, om hur dessa bör påverka vårt tänkande och vår livsåskådning, landar i ren agnosticism. Enligt Laing kan man inte veta om Gud existerar, och inte heller är hans existens nödvändig. Boken behöver alltså *kompletteras*, men till det har Rydberg inte tid, det har han redan meddelat Dahlander. Men denne hänger i som en igel och har fått förläggaren att skjuta på utgivandet i tre månader. Så Rydberg sätter sig ner och skriver ett brev, som börjar med att återigen förklara varför han inte har tid men sedan ändå viker av i pliktens riktning:

Jag reser i afton till Göteborg och ämnar tillbringa sommaren på vestkusten. Njuta den vackra årstiden i lugn får jag icke. Det blir mig i stället en tid af tråget arbete på ett omfångsrikt arbete, som enligt löfte till förläggaren skall vara färdigt i höst.

Ett förord på några rader till Laings verk kan och bör jag icke skriva. Är förordet nödvändigt, måste det blifva en afhandling och en tämligen dryg sådan, drygare än förordet till "Asiens ljus", som ni kanske sett. Jag vill försöka skriva den.

Högaktningsfullt
Viktor Rydberg

Att i populär och övertygande och någorlunda kompakt form bevisa Guds existens är svårt, men man kan åtminstone argumentera för att han är kompatibel med modern naturvetenskap, ja rentav nödvändig för att vetenskapens resultat skall vara värda något (utan Gud inget absolut sanningskriterium, bara relativismens lösa sand). "Avhandlingen" fyller 47 sidor och får den något ogenomskinliga titeln "Om ting och fenomen ur empirisk synpunkt". Den tar två månader att skriva, men som en spinoff ger arbetet inspiration till en *poetisk* behandling av samma grundproblem, och efter ytterligare någon månads slit kan dikten "Grubblaren" levereras till det litterära albumet. Sedan det är gjort kontaktar hustrun S. A. Hedlund för att få hjälp med att få ut nån ersättning för arbetet. Vilket visar sig svårt. Looström, som förlägger Laings bok, hävdar att Rydberg lovat skriva ett förord *utan* ersättning, och att det inte är hans fel att det istället blev en avhandling. Om Rydberg inte är nöjd, säger Looström, kan han vägra tryckningstillstånd; men det gör inte Rydberg, för i så fall skulle ju boken gå ut i handeln *utan* sin nödvändiga komplettering. Lamm, å sin sida, har dött, och förlaget av det litterära albumet har efter en mellanlandning hos Fredrik Skoglund gått över till F. U. P:son Beijer, och det tar ett halvår innan Rydberg själv, genom hänvisning till en tackadress han fått för dikten från nitton framstående medborgare, lyckas få denne att punga ut med 400 kronor.

Nån konstbok blev det däremot inte det året. Eller nästa – 1891 är Rydberg sjukskriven (utmattningssyndrom) och skriver *Vapensmeden*. Eller nästa – 1892 går sommaren åt till att sitta modell för Edelfelts misslyckade porträtt, som beställts av Nationalmuseum. Hedlund försöker övertala honom att lämna föreläsningsmanuskripten i sitt befintliga (och fullt publicerbara) skick till Geber, men det är under Rydbergs nivå, och boken kommer inte ut under hans livstid.

För 150 år sedan

Februari 1865: ett brev från Nils Breant Alexander Rappe i Kalmar, med ett inneslutet brev från Johan Jacob Borelius (1823-1907). Borelius, den ende svenske filosofen av facket som aktivt opponerat sig mot Boström och hans skola, har just tagit sig i kragen och sökt den lediga professuren i Lund. Att han gjorde det berodde på att han uppmanats och uppmuntrats därtill i en anonym insändare som publicerats i Handelstidningen 4.10.1864. Fast det

där med "insändare" var en bluff, för författaren tillhörde tidningens redaktion. Rappe fungerade som mellanhand i kontakterna med filosofen och hans 70-åriga mor ("en esprit, halvesyster till Böttiger, men med mycket bättre hufvud"); redan den 14.10 hade han rapporterat om deras glädje när de läste artikeln. Nu gällde det en skrift som insändarskribenten hade lovat att, om så önskades, författa: en objektiv jämförelse mellan boströmianismen och den Hegelska skola som Borelius tillhörde. Borelius är kluven: en sådan skulle kunna bli ett stöd för honom i den kommande tillsättningsprocessen, och kanske skulle den t. o. m. kunna bereda väg för en försoning i den inflammerade konflikten; men å andra sidan var tajmingen känslig: det fick på inga villkor se ut som nån slags intrig till hans fördel. – Nu blev det ju, som vi vet, ingen sådan skrift, och Borelius lyckades ändå få professuren (kanske mest för att delar av det lundensiska konsistoriet uppfattade hans motkandidater som *såå* Uppsala). Men det intressanta, tycker jag, är vilken *auktoritet* Rydberg lyckats etablera, bara ett par år efter genombrottet med *Bibelns lära om Kristus*. Själv har han bara ett halvårs avbrutna universitetsstudier i bagaget; ändå tas han på allvar när han erbjuder sig att fungera som skiljedomare i det ämne som då uppfattades som vetenskapernas drottning. Och denna auktoritet fungerar även när författaren är anonym – att det var han som skrivit insändaren tycks ingen utanför de invigna ha anat. Den måste till stor del ha legat i den retoriska tekniken, och i stilen (som samtiden älskade att beskriva som "glänsande" och "genial"). Fascinerande är också den självöverskattning som auktoriteten ger upphov till. Den lyser visserligen inte igenom i hans yttre framtoning, men desto mer på projekt- och löftessidan. Och den genererar både resultat och problem. Antagligen skulle man kunna skriva en biografi från en sådan utgångspunkt. Eller åtminstone en långessä.